

ÇİN'DE BATI YAYILMACILIĞI, AFYON SAVAŞLARI VE BOXER AYAKLANMASI

Serdar Aydoğan

Batı uygarlığından binlerce yıl önce kurulmuş olan Çin uygarlığı, sosyo-kültürel, siyasi ve ekonomik bakımdan dünyanın belli başlı uygarlıklarından biri, belki de en köklüsü ve devamlısıdır. Çin uygarlığının doğuşundan XIX. yüzyıla, Afyon Savaşları sırasında Batı toplumlarının militer gücüyle karşılaşmasına kadar geçen süre zarfında Çin'in dışarıdan gelen istila hareketlerini bir şekilde savuşturduğu ve az çok istikrarlı bir toplumsal ve siyasal yapıyı sürekli kıldığı görülmektedir. Çin, neredeyse tamamı Çin seddinin dışından gelen göçebe istilalarına kimi zaman kısa sürelerde boyun eğmişse de toplumsal sisteminin direnciyle dışarıdan sızmaları asimile etmeyi ya da bu sürece direnenleri bir süre sonra geriye püskürtmeyi başarmıştır.

Tarihte hiçbir toplum diğer toplumların etki ve/veya baskısından uzak olmamıştır. Toplumlar, kendi dışlarındaki toplumların olumlu veya olumsuz, siyasi, ekonomik ve askeri etkilerinden kendi uygarlıklarının değer sistemlerinin niteliği ölçüsünde kurtularak mevcudiyetlerini devam ettirebilmiştir. Bu mücadelede başarısız olan toplumları bugünün siyasi haritalarında değil, tarih kitaplarında görebiliyoruz. Batı uygarlığı, endüstri devrimiyle dünya siyasetinde bir üstünlük sağlamış ve tarihin bu döneminde Çin üzerinde bir hegemonya kurmuştur. Bu hegemonyanın macerası irdelenerek batı toplumunun tarihi kökeni hakkında ve bugün batı dünyasının kendini tanımladığı, diğer toplumlara da dayattığı değerleri hakkında önemli sonuçlara ulaşılabilir. Bugün Batı uygarlığı bir dünya hakimiyeti kazanmış durumda. Fakat bu hakimiyetin ekonomik zenginliklerinin sermayesini Doğu toplumlarıyla yürüttüğü ve halen yürütmekte olduğu acımasız ticari faaliyetlerde aramanın bir paranoyaklık olmayacağı, Afyon Savaşları ve Boxer Ayaklanması incelenirse açıkça görülecektir.

Ticaret yalın bir ifade ile gönüllü alışverişe konu metaların bölgeler arası fiyat farklılıklarıdır. Bu çıkarımdan hareketle faaliyeti yürüten icracılar, metaların mekansal farklılığından ayrı ayrı gerçekleştirilen taşımacılık ve pazarlama faaliyeti sonrası maksimum kazancı hedeflerler. Toplumlar arası meta alışverişinin başlangıcı, tarihin ilk zamanlarına kadar götürülebilir. Elbette gönüllülük şartının altını çizmek gerek. Daha modern zamanlara gelecek olursak, kapitalist girişimci, azalan verimler yasası gereği faaliyet sahası içerisinde rekabetten kaçınarak mevcut pazarda farklılaştırılmış meta üretimine geçer ya da rakipsiz olacağı, bakir bölgelere/ pazarlara doğru yatay genişleme eğilimi gösterir. Kapitalizmin bu aşkın yayılmacı eğilimi konjonktürel krizlere kısa sürede çözüm bulma yoludur. Kapitalist girişimcinin düşen kar marjlarını yükseltebilmek adına mevcut pazarda kalite ve biçim olarak farklılaştırılmış ürün arayışı olumlanabilir ve icat olarak tanımlanan teknolojik gelişmelerin kapitalizmin içkin yapısından doğduğunun altı çizilmelidir.. Ancak günümüzde AR-GE faaliyetleri ismiyle tanımlanan teknolojik gelişmelerin kaynağını sorgularsak yüzyıllar önce ulusötesi topraklarda faaliyet gösteren British East India Company (İngiliz Doğu Hindistan Kumpanyası) gibi hisse bazlı iktisadi örgütlenmelerin inanılmaz boyutlardaki ticari kazançları ve sömürü ilişkileri karşımıza çıkar. Bu makalede mercek altına alınan konu, örgütlü sömürü ilişkilerinin tarihteki belirgin bir örneği olması dolayısıyla son derece önemlidir. Konuya genel bir çerçeve çizmek için öncelikle kadim dünyanın en eski medeniyet merkezlerinden birisi olan Çin'deki hakim inanç sistemlerini incelemeye başlayalım. Burada ilk ele alınması gereken inanış Konfüçyüsçülüktür. Braudel'in ifadesiyle: Konfüçyüsçülük aynı anda hem entelektüel, hem siyasi, hem de toplumsal düzlemde gerçekleştirilen bir düzen koyma faaliyetidir. Konfüçyüsçülük, dünyanın akılcı açıdan açıklanmasına yönelik bir denemeden ibaret olmayıp, aynı zamanda siyasi ve toplumsal bir ahlaktır; çoğu zaman iddia edildiği gibi gerçek bir din değilse de, en azından, belli bir dinsellikte olduğu kadar, kuşkuçuluk ve hatta en açık bilinemezlikle uyum sağlayan felsefi bir tutumdur. Nitekim Konfüçyüsçülük, her şeyden önce bir kastın, mandarinler adı verilen okumuşlar kastının ifade biçimidir. Bu mandarinler, feodal parçalanmadan sonra yavaş yavaş örgütlenen yeni siyasi ve toplumsal düzenin temsilcileri, sonuç olarak Çin'in yöneticileri ve memurlarıdır. İncelmiş akılların doktrini olan Konfüçyüsçülük geleneğin genel anlamına saygı gösterirken, ilkel halk inanışlarını ortadan kaldırmayı hedefleyen bir dünyanın açıklanması denemesidir. Konfüçyüs'e göre insanlara hizmet etmesini bilmeyen, ruhlara hizmet etmeyi nasıl bilecektir? İnsanlarını iki kavram ile tanıtır. Birincisi YİN: karanlığı, dışı, pasifliği, soğuk ve yağmurlu havayı ve ikinci kavram YANG: güneşi, erkek, aktifliği, kuru sıcaklığı, yaz'ı temsil eder. Bu iki zaman yani Yin ve Yang'ın aralarındaki karşıtlık aynı zamanda birbirlerinin tamamlayıcısıdır ve bu zıtlık evrenin enerjisini oluşturur. Bu iki zaman birbirlerini sonsuza kadar izlemektedir. Yin duraklama, yang ilerleme veya yin sonbahar, kış yang ilkbahar, yaz demektir. İnsan evrende bozucu yolundan sapabilen bir unsurdur. Bu durumda, insan kötü eylemlerle kuru-

lu olan doğal uyumu tahrip edebilir. Konfüçyüsçülük bu düşünceler aracılığıyla bir yaşam kuralına; toplumda ve devlette düzen ve hiyerarşiyi korumaya yönelik ve sofistler ile hukukçuların entelektüel, toplumsal anarşilerine şiddetle tepki gösteren bir ahlaka ulaşmaktadır. Konfüçyüsçü inanç ve ayinleri, toplumsal hayatı statik olarak düzenlemekte, herkesin kendine ait mertebesini, haklarını ve ödevlerini belirlemektedir.”¹ Açıkçası Konfüçyüsçülük kalabalıkların toplumsal konumunu kontrol etmekte hiyerarşiyi hakim kılmaktadır. Bu noktada Konfüçyüsçülüğü inceledikten sonra, Batı’daki diyalektik düşüncenin özgünlüğü konusunda kafalarda bir soru işareti oluşması da doğal karşılanmalıdır. Çin inanç ve mistisizmini oluşturan dinsel yapı Ortadoğu’daki Semitik dinlerden oldukça farklı gelişmiştir. Dışarıdan gelen etkilerin bir süre sonra asimile olmasının nedenini, dogmatik olmayan bu inanç sisteminin içsellğinde aramak gerekir. Kötü olmadan iyi’nin olamayacağını, kış olmazsa yaz’ın gelemeyeceğini savlayan binlerce yıllık bir kültür ve inanç sistemini anlamak batılılar ve maalesef batı etkisine maruz kalarak batı düşün penceresinden bakan bireyler olarak bizler için oldukça güçtür.

“Konfüçyüsçülükle hemen hemen aynı zamanlarda ortaya çıkan Taoculuk, mistik bir selamet arayışı ve bireysel bir kurtuluş dinidir. Taoculuk, mutlağın ve ölümsüzlüğün mistik bir şekilde aranmasıdır. Tıpkı Konfüçyüsçüler gibi Taocular da yin, yang ve tao gibi genel kavramları kendi kullanımları doğrultusunda yeniden yorumlamıştır. Tao mistik bir mutlaklıktır, hayatın ilk gücüdür ve her şey ondan itibaren olur. Taocuların aradıkları ölümsüzlük, yalnızca ruhun kurtuluşu olmayıp, aynı zamanda bir dizi uzun ömür, saflaşma, vücudun hafifleşmesi reçetesi aracılığıyla beden ölümsüzlüğüdür de. Lekesiz bir hayat yaşayanlar, ‘Sarı kaynaklardan’ herkes gibi geçse bile yeryüzü tanrısına memur olarak hizmet edecekler ve ölümlerin sefil kalabalığına hükmedebileceklerdir. Üçüncü ve son inaniş, Budacılık ise misyonerler tarafından Hindistan’dan getirilmiştir. Ama bu din de Çin düşüncesinin ortak tabanından beslenmiştir ve Çin toplumu için derin bir faklılaşmaya uğratılmıştır. Çin’de halk bazen Budist rahiplere, bazen de Taoculara başvurabilir. Aynı tapınağın içinde, iki dinin rahipleri de aynı anda ayin yapabilir ve burada Buda’nın heykelinin yanında yerel Tanrının sunağı veya Tanrısallaştırılmış olan Konfüçyüs’ün heykeli yer alabilir. İlginç olan nokta, hiçbirisinin diğerleri üzerinde üstünlük sağlayamamış olmasıdır.”²

Çin anakarası dahilinde farklı dinsel inanç ve felsefelerin birlikte var olduklarını, birbirlerine karşı hegemonya kurmadan içkin toplumsal normlar doğrultusunda mevcudiyetlerini serbestçe devam ettirdiklerini söylemek mümkündür. Batılıların ihraç etmeye çalıştığı Protestan Hıristiyanlığının Afyon Savaşları öncesinde ülkeye girişinin son derece hızlı biçimde, Çin anakarasının toplumsal değerlerini

¹ Fernand Braudel, *Uygarlıkların Grameri*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara, 2001, s. 209-215.

² Braudel, a.g.e., s. 216-219.

yok sayarak gerçekleştiğini adeta yerli işbirlikçilerden başlayan bir dalga olarak görüldüğünü belirtmek gerekir. Önemli bir başka detay ise Nesturi Hristiyanlığının bu ülkeye Batılılardan binlerce yıl önce Uygur ve Kerait Türkleri aracılığıyla gelmesi ve çok yaygın kabul görmese de taraftar bulmasıdır.

Kapitalizm öncesi Çin, dünyanın geri kalan kısmıyla yaptığı ticaretten müthiş miktarlara ulaşan cari fazlalar vermekteydi. Binlerce yıl süren bu ticaret çoğunlukla karadan deve kervanlarıyla sürdürülmekteydi. Çin’den başlayan, bizde İpek Yolu ismiyle bilinden güzergahta işleyen yük katarlarının son durağı Batı Avrupa olmaktaydı. Kapitalizm öncesi Çin’den Batıya giden kervanlar sonucunda zenginleşen Çin İmparatorlarını, bakınız Carlo Cipolla nasıl tasvir etmiş; “Gümüş, uzak ülkelere yaptığı gezilerde tüm dünyayı dolaşüyor, sonunda da sanki doğal ortamındaymış gibi, gidip Çin’de kalıyor. Ve Amiral don Honomo de Banuelos Carrillo da şunu belirtiyordu: Çin İmparatoru, Peru’dan bu ülkeye ithal edilen gümüş külçeleriyle kendine tamamı gümüşten bir saray inşa ettirebilirdi.”³

İpek Yolu üzerinde, Sogd’lular gibi bir dönemde parlamış ama daha sonra tarihten kaybolmuş büyük medeniyetler serpilmiştir. Ancak İpek Yolu üzerinde hiçbir devletin etkisi, Moğolların Pax-Mongolica, yani Moğol Barışı kadar etkili, uzun ve güvenli bir dönem meydana getirmemiştir. Binlerce yıl boyunca Han Çinlileri tarafından barbar olarak tanımlanan, Çin seddinin dışındaki ve deniz’in ötesindeki toplumlar bu ülkeye sürekli ticari açık vermişler ve açıklarını daima değerli madenleriyle ödemişler, sonrasında da bu nedenle biriken zenginliği sürekli yağmalamayı amaçlamışlardır. Sanayi devrimini gerçekleştiren İngiltere bile teknik üstünlüğe sahip ürünlerine rağmen ticari açığına engel olamadığından Çinlilerce rağbet görmesi amacıyla günümüzde lanetlenmiş olan, ancak o dönemde Avrupa’da özellikle işçi sınıfının yoğun şekilde kullandığı bir maddeyi, afyonu pazarlamaya girişir.

Nedir bu afyon? “Afyon”, “opium”, “poppy”, “haşhaş” adlarıyla bilinen bitki, çiçekli bitkiler grubundan Dicotyledoneae sınıfının, Papeveraceae familyasının 25 cinsi ve 200’den fazla türünden biri olan Papaver Somniferum’dur. Papaver Somniferum, doğada bulunan çeşitli Papaver türlerinden, İ.Ö. IV. bin civarında türetilmiş bir kültür bitkisidir. Bu yetiştirmenin nerede yapıldığı bilinmiyor. Ancak Doğu Akdeniz ile Mezopotamya arasında bir yerlerde olduğu kesindir. Haşhaş, afyon sakızı elde edilen ve Papaveraceae familyasından olan bitkinin Türkçe adıdır. Bu bitkinin Hint dilindeki adının Haşşika olması ilginçtir ve sözcük şimdiki biçimiyle Arapça gibi görünüyorsa da, kökeninin daha karışık ve eski olduğu düşünülmektedir. Papaver Somniferum, gelinciğe benzeyen ve türüne göre beyaz ya da pembe çiçekleri olan bir bitkidir. Yurdumuzda en çok görülen türü P. Somniferum Ana-

³ Carlo M. Cipolla, *Fatihler, Korsanlar, Tüccarlar: İspanyol Gümüşünün Efsanevi Öyküsü*, Çev. Tülin Altınova, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003, s. 57.

tolicum, boyu 50-100 santimetre, 2 ile 25 kadar dal ve kapsül veren bir bitkidir ve beyaz çiçekli albescens, mor çiçekli violascens, pembe çiçekli subviolascens tipleri vardır. Bu bitkinin çiçeğinin altındaki çanak kısmı, tohumlamadan sonra gelişip şişerek büyür ve bu gelişim sonrasında kapsül adını alan çanağın yüzeyi keskin bir bıçakla çizilirse bu çiziklerden yapışkan bir sakız akmaya başlar. Bu reçine, çanağın altından toplanır ve açık sarıdan koyu kahverengine kadar değişen renkte, lastik kıvamında, mide bulandırıcı bir kokusu olan afyon sakızı elde edilir. Afyon sakızı toplandıktan sonra topaklar haline getirilir ve öylece piyasaya girer. Anadolu, afyonun büyük olasılıkla merkezinde yer alır. Belki de bu bitkinin anavatanıdır. Ama en önemlisi, Papaver Somniferum'un, başka ülkelerde yetişenlerle kıyaslanamayacak kadar zengin alkaloit içeren türlerinin bu topraklarda olmasıdır. Dahası, başka ülkelerin özgün türleri de Anadolu'ya getirilip yetiştirildiğinde alkaloit oranları belirgin ölçüde yükselmektedir.⁴

Ancak yukarıda belirttiğimiz gibi kitlelerin afyon gibi uyuşturucu maddeler ile zehirlenmesi İngiliz Doğu Hindistan Kumpanyası tarafından düşünülmüş özgün bir fikir değildi, daha önce hem Portekizlilerce Çin'de küçük miktarlarda satılmış, hem de kendi orta sınıfları, özellikle de işçi sınıfı için yoğun şekilde pazarlanmaktaydı. Kapitalizmin gelişiminin ilk evrelerinde burjuva/girişimci sınıfın kentlere sürüklediği ve fabrikalarında kol gücünü teşkil eden işçi sınıfı ve ailelerinin yüksek çalışma sürelerine ve yabancılaştırmalarından kaynaklı huzursuzluklarına getirilen çözümün ne olduğuna dair ufuk açıcı bir metin:

"XIX. yüzyılın başında afyon yaygın bir sakinleştirici ve ağır kesicidir. Bugünkü aspirine benzer bir rol oynar. Evlerdeki ecza dolaplarında mutlaka afyon bulunur. Hekimlerin en çok kullandığı ilaç afyondur. Eczanelerde reçetesiz satılır ve fiyatı nispeten düşüktür. Afyonun belki de en yaygın kullanım yeri, çocuklara kolayca uyumaları için verilen afyon katkılı sıvı ve şuruplardır. Fakat afyon yalnızca burjuva evlerindeki ecza dolaplarında bulunmaz. İşçi sınıfının hayatının da önemli bir unsurudur. "Din halkın afyonudur" diyen Marx, o dönemde halkın gerçekten de afyon kullandığını gayet iyi bilir. O döneme ait bir raporda, civardaki her köyde Laudanum (alkol ve afyon çözeltisi Laudanum, afyon kullanımının en yaygın biçimidir) satan bir dükkan bulunduğunu, bu dükkanlardaki tezgahların üzerinin, cumartesileri fabrikalardan akın akın gelen işçilere satılmaya hazır yüzlerce Laudanum şişesiyle dolduğu anlatılır. Manchester'da işçiler afyona öyle çabuk alışmış ki, eczaneler cumartesi akşamları talep edilen miktarı karşılayabilmek için o gün öğleden sonra tezgahlarının üzerini bir, iki ya da üç ölçülük haplarla dolduruyorlarmış. Paris'teki Club des Hachischins, edebi üretim ve esrar denklemini amaç haline getirir. XIX. yüzyılın afyon ve esrar kuşağı romantik bir

⁴ Ali N. Babaoğlu, *Uyuşturucu ve Tarihi: Bağımlılık Yapan Maddeler*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1997, s. 28-30, 99-100.

kuşaktır; sanatçıyı toplum dışı ilan eder. Gerçek dünyadan kaçılan fantezi dünyası Doğu'dur. Doğu'dan gelen afyon ve esrar edebi fanteziyi neredeyse fizyolojik biçimde bu fantastik dünyaya doğru kanatlandırır. Edebiyatçıların afyon ve esrara yüklediği toplum dışılık nedeniyle bu maddeler sıradan ilaç karakterini yitirir ve birdenbire tehlikeli, yani burjuva birey için tehlikeli zehirlere dönüşür. XIX. yüzyılın sonunda uyuşturucu maddelerin yüzyılın ilk yarısındaki gibi saflıkla görülmemesi ve kullanılmaması bazı şeylerin yeni yeni anlaşılmasından kaynaklanır. Öncelikle bağımlılık olgusu keşfedilir. Toksik etkinin kat kat artması çok önemli toplumsal sonuçlara yol açar. Özellikle de morfin uyuşturucu sorununa yeni bir boyut kazandırır. XIX. yüzyılın büyük savaşlarında Kırım Savaşı, Amerikan İç Savaşı ve ardından I. Dünya Savaşında askeri hastanelerde ilk kez yoğun bir biçimde morfin kullanılır. Sonrasında, modern uyuşturucu mevzuatıyla ilgili ilk adımın atılmasını sağlayan, Avrupa dışında yaşanan bir durumdur. Afyonun Çin'de oynadığı uğursuz roldür bu. Çin'in afyon sorunu, XIX. yüzyılın en büyük ahlaki-siyasi kampanyalarından birini başlatır; bu geniş çaplı kampanya, ancak kölelik karşıtı hareketle karşılaştırılabilir. Afyon karşıtı kampanya, I. Dünya Savaşından hemen önce ve sonra imzalanan bir dizi uluslararası anlaşmalarla sonuçlanır. Bu anlaşmaların amacı uluslararası afyon ticaretini kontrol altına almaktır. Bu yasalar, bugün de ulus-devletleri bağlar ve özünde günümüzde de halen geçerlidir. XIX. yüzyılın ve esasında günümüzün de kamuoyuna göre, Çin kültürü afyon kültürüdür. Çin XVIII. yüzyıla kadar afyonu keyif verici madde olarak Avrupa'da bilindiği kadar biliyordu. Çin'in afyon ile tanışması Avrupa sayesinde olmuştur. Bu işin baş sorumlusu Doğu Hindistan Kumpanyasıdır. Bu şirket XVII. yüzyıldan itibaren Çin ile sıkı bir ticaret ilişkisine girmiştir. Avrupa'da üst tabakaların pek sevdiği Çin malları olan çay, ipek ve porselen ticareti çok karlıdır. XVII ve XVIII. yüzyıllarda Avrupa devletleri, henüz eşit haklara sahip bir ticaret ortağı olan Çin İmparatorluğu'na bu malların karşılığında nakit ödeme yaparlar. Zira Avrupalıların takas için önerdiği mallara Çin'in ihtiyacı yoktur.

Bu durum XVIII. yüzyılın ilerleyen yıllarında değişir; Avrupalı güçler, özellikle de İngiltere güç kazanıp saldırganlaştıkça Çin İmparatorluğu güçsüzleşir. Eşit ortaklar arasındaki ticaret, kendi iradesini dayatmak için askeri birlikleriyle gözdağı veren Doğu Hindistan Kumpanyası'nın ticaret diktasına dönüşür. Kumpanya aldığı mallar karşılığında Çin'e eskisi gibi nakit para ödemek yerine, kendi ürettiği bir malı, afyonu teklif eder. Kumpanya için afyon ucuz bir maldır; Hindistan'daki plantasyonlarda bol miktarda üretilir. Çin'in afyon tüketiminin 1767 ile 1850 yılları arasında, yani yüz yıldan daha kısa bir sürede yetmiş kat arttığı tahmin ediliyor. Böyle bir artışın çok önemli toplumsal sonuçlara yol açacağı ortadadır. Çin toplumu, en alt tabakalardan en üst tabakaya kadar afyon müptelası olur. Bir İngiliz misyoner 1868 tarihli raporunda durumu şöyle tasvir eder: Çin'in büyük ticarethaneleri ticaret ortaklarına ikram etmek için afyon bulunduruyorlar. En iyi hekimler bile hasta muayenesi için evlere gittiklerinde, afyon çubuğu

içmeye davet edilmeyi bekliyorlar. İdari memur ve polisler işlem yapmaya, bu işlem ne kadar acil olsa da, ancak afyon çubuğu ikram edildiğinde razı oluyorlar. İmparatorluğun her tarafında afyon tüketimi hızla artıyor. Afyon bağımlılığının uğursuz sonuçları iyice göze çarpmaya başladı. Giderek kalabalıklaşan güruhlar halindeki zavallı kurbanlara daha sık rastlanıyor. Afyon tekkeleri giderek çoğalıırken, halk da giderek yoksullaşıyor.

Afyon bağımlılığının Çin toplumu üzerindeki tahripkar etkisi XVIII. yüzyılın sonundan itibaren görülür, XIX. yüzyılın başında felaket boyutlarına ulaşır. Çin hükümeti afyonu zaman zaman yasaklayarak, kendisine zorla dayatılan ticarete karşı çıkmaya çalışır. Ama başarısızlığa uğrar. En sonunda Çin hükümetinin direnci o uğursuz afyon savaşlarında kırılır ve afyon yasallaştırılır. Şiddete dayalı sömürgeciliğe klasik bir örnektir bu.

Sömürgecilik tarihinin bu dönemi şöyle yorumlanmıştır: Afyon sorununun önemli tarihleriyle, Doğu Asya halklarının kendi kaderlerini tayin etme hakkını yitirdikleri önemli tarihlerin örtüşmesi tesadüf değildir, Avrupa sömürgeciliği için afyon ticareti bir taşla iki kuş vurmaktır: Afyon hem müthiş karlı bir iştir hem de satıldığı halkları uyuşturur. Afyon satılan bir halk, bırakın ayaklanmayı, sömürgecilik karşıtı düşüncelere bile kapılmaz.

Sömürgeci efendilerin afyonun bu işlevinden bu kadar bilinçli biçimde yararlanmış olmaları şaşırtıcıdır. Bu malın sadece anavatan dışında ticarete uygunluğu konusunda hemfikirdirler. Hindistan genel valisi Warren Hastings şöyle der: Afyon, yaşam için gereksizdir, uğursuz bir lüks maldır; afyona yalnızca uzak ticaret için izin verilmelidir. Vizyon sahibi bir hükümetin görevi, afyonu yerli piyasadan uzak tutmaktır.

Afyon ticaretinin baş sorumlusu Doğu Hindistan Kumpanyası 1813 tarihli bir açıklamada afyondan hiç hazzetmediğini iddia eder ve anavatandaki tüketim konusunda, Afyon kullanımını teşvik etmek gibi bir niyetimiz kesinlikle yoktur, der. Bu uyuşturucunun kullanımının, daha doğrusu kötüye kullanımının azaldığını görmeyi tercih ederiz. Hem bu nedenle hem de devletin gelirini arttırmak için vatanımızda ve denizaşırı topraklarımızda afyon fiyatının olabildiğince yüksek tutulmasından yanayız. Afyon tüketimini, tıp alanındaki kullanımı haricinde tümünden engellemek mümkün olsa, insanlığın çıkarları için buna memnuniyetle katkıda bulunuruz.

Afyon XIX. yüzyıl Avrupası'nda bilinçsizce ve kontrolsüzce kullanılmışsa da, yarı sömürge Çin'in afyon bağımlılığıyla karşılaştırıldığında, Avrupa'da sıkı bir kontrol uygulandığı görülür. Bir avuç romantik edebiyatçının afyon müptelası olması, hatta binlerce işçinin afyonu alkol ikamesi olarak kullanması çok da önemli değildir. Çin'deki durumla kıyaslandığında, Avrupa'da afyon asla tutunamamıştır. Batı'nın afyondan uzak durmasını sağlayan sağlam içgüdü, İngiliz Doğu Hindistan Kumpanyası'nın bilançolarında da görülür. Bu şirketin afyon satarak yağlı karlar elde etmesi meselenin bir yönüdür. Ticaretin diğer yönü, Çin çayının İngiltere'ye ithal edilmesidir. İngiliz toplumuna tüm dünyadaki girişimleri için enerji veren bu içeceğin ücreti, Çin toplumunu uyuşuk, hayalperest, edilgen ve bağımlı kılan afyondan kazanılan paralarla ödenir. Basitçe söylemek gerekirse İngiltere, Doğu Hindistan Kumpanyası üzerinden Çin'e afyon satıyor, karşılığında çay alıyordu. 1831 yılında örneğin Çinlilere 11 milyon sterlin değerinde afyon satılmış, tüm masraflar çıkarıldıktan sonra İngiltere'ye Çin çayı satın alabileceği 8 milyon sterlin kalmıştı. Çay alıp afyon satma formülü, İngiliz emperyalizminin Uzakdoğu'daki başarılarını açıklamanın ötesinde, Avrupa'nın Üçüncü Dünya ile olan ilişkisini de tanımlar.”⁵

Batı emperyalizminin üzerinde güneş batmayan imparatorluğu İngiltere, fabrikalarda üretmiş olduğu malların tercih edilmediği bu ülke insanlarını artık usul usul afyona alıştırmakta, afyonhanelerde milyonlarcasının ölmesini umursamadan izlemektedir. Nihayet binlerce yıldır biriken zenginliği Çinlilerin elinden almanın yolunu bulmuştur.

Çinlilere satılan afyonun kaynağı ise Hint Bengali'dir. Daha önce sömürgeleştirilen Hindistan Bengal'inde dev plantasyonlarda ürettirilen afyon gemilere yüklenerken Çin'deki afyonhanelere İngiliz şirketleri tarafından pazarlanmaktadır. “Londra'da, Doğu mallarıyla ve özellikle baharatla ilgilenen birkaç tacir, kuruluş sermayesi 50.000 sterlin olan bir şirket kurdular. Şirket, Kraliçe'den 1600 yılında Doğu denizlerinde monopol hakkını alır. 1612'de İngiliz donanmasının Portekiz donanmasını yenmesiyle bölge Müslümanlarının Mekke'ye hac yolunu güvence altına almak için İngiliz Elçisi Sir Thomas Roe'nin Mughal (Babürlü Moğolları) ile

⁵ Wolfgang Schivelbusch, *Keyif Verici Maddelerin Tarihi, Cennet, Tat ve Mantık*, Çev. Zehra Aksu Yılmaz, Genesis Kitap, Ankara, 2012, s. 211-225.

bir anlaşmaya varması, İngiliz tacirlerinin Hindistan topraklarındaki ticaret güvenliğini meşrulaştırdı. Böylece İngiltere'nin doğu ticaretinin merkezi, Hindistan'a taşınmış oldu. The British East India Company, bu tarihten sonra çok büyük bir gelişme gösterdi ve dünya ticaret tarihinin belli başlı aktörlerinden biri oldu.

Daha XVIII. yüzyıl başında Portekizliler, Hindistan'da yetişen oldukça iyi kalite afyonu Çin'e satabildiklerini ve bunun iyi kazanç getirdiğini keşfetmişlerdi. Çin imparatorları da ülkelerinde hızla yayılmakta olan bu alışkanlığın ekonomik sonuçlarını fark etmekte gecikmediler ve daha 1729'da İmparator Yuang-Çeng, afyonun satışını ve içimini yasakladı. 1773'de ise bu sefer İngilizler bu ticaretin önemini keşfettiler ve British East India Company, Kraliçelerinden bu kez Bengal'de afyon yetiştirilmesi ve Çin'e ihracı tekeline alır. 1644 Nisanında Pekini ele geçirerek Çin üzerinde egemenliğini kurmuş olan Mançu hanedanının karşılaştığı direnç, uzun bir iç savaşa kaynaklık etmiştir. Bu sırada Çin halkının içinden Lin Tse Hsü, aldığı nitelikli eğitim nedeniyle başarı göstererek İmparatorun danışmanları arasına girer. Çağdaş Çin devlet yönetiminde de etkisi görülen 'Devlet Gücü Okulu' akımının kurucusu ve en büyük düşünürüdür. Lin'e göre afyon kaçakçılığının önlenmesi, afyon ithalatının yasallaştırılması ve devlet kontrolüne alınmasıyla mümkündür. Yirmi yıldan beri afyonla mücadele eden İmparator Tao kuang, bunun üzerine Lin'i olağanüstü yetkilerle İmparatorluk komiseri yapar. Lin, Kanton'a 1839 Mart'ında ulaşır ve depolarda ele geçirdiği 20.000 ton kaçak afyonu kentin meydanında yaktırır. British East India Company'nin kaybı korkunçtur. Daha da önemlisi, bu tutumun diğer birçok yerde örnek alınması ve ticaretin büyük ölçüde yok olmasıdır.

"İngiliz elçisi Lord Macardney'in özel sekreteri olarak XVIII. yüzyıl sonunda Çin'i gezen John Barrow ilgi çekici şöyle bir olayı naklede: "Kanton'da Büyük Kanal'ın kenarında bir kalabalık toplanmıştı. Bir kısmı, eski bir geminin kalkık pupasına çıkmış, oturuyorlardı. Geminin pupası, ağırlığa dayanamayıp yıkılınca, hepsi birden kanala döküldüler. Çevrede pek çok yelkenli kayık vardı; ama kimse suda debelenen bu adamların yardımına koşmadı. Yalnız bir tanesi, kancasıyla uğraşıp duruyordu. Ancak kurtarmak istediği, boğulmakta olan biri değil, onun şapkası idi."⁶

Acımasız ve insanlık dışı bir toplumsal trajedinin yaşandığı anlaşılmaktadır. İnsanlar birbirlerine karşı kayıtsızdır ve insan hayatı ucuzdur. Toplumsal çözülme başlamıştır. Bu çözülmeye karşı, zayıflamış merkezi yönetim Pekin'den bir hamle gelmeyince halkın içinden bir grup örgütlenerek mücadeleye başlamıştır. Bu isyana Boxer, yani Boksör ayaklanması denilir. İsyanı bastırmak için İngiltere'nin yanında Prusya, Fransa, Rusya, Portekiz, Amerika Birleşik Devletleri gibi Batılı devletler ve komşu Japonya ittifak halinde, anında hareketlenir ve kolayca başarılı olurlar.

⁶ Carlo M. Cipolla, *Dünya Nüfusunun İktisat Tarihi*, Çev. Mehmet Sırrı Gezgın, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2012, s. 115.

İsyan sırasında Çin tahtında oturan imparatorun hanedan Han değil, Mançu kökenlidir, bu nedenle merkezi hükümetin halkla ilişkilerinde ciddi sorunlar ve kopukluklar söz konusudur. Bir önceki sülale olan Ming'ler Han yani Çin soyludurlar, onlardan önce ise Çin'in egemenleri yine Çin seddi dışından Cengiz Han'ın torunu Kubilay Han'ın sülalesinden gelenlerdir.

1840 Şubat'ında İngiliz hükümeti Çin'e askeri sefer yapılmasına karar verir. Tuğamiral George Elliot, Çin'e tam yetkili büyükelçi ve komiser olarak atanır. Hazi-ran'da 16 İngiliz savaş gemisi Hong-Kong'a ulaşır ve Pei Ho ırmağından içeriye doğru ilerler. Çin hükümeti yine de anlaşmaya yanaşmayınca İngiliz Birlikleri bu kez Kanton'a saldırır ve 6 milyon dolar değerinde tazminat ve Tianjin anlaşmasıyla çekilirler. Böylece birinci Afyon Savaşı bitmiş olur. Kaçakçılığın devam etmesi nedeniyle ve afyon ithalatı sonucunda zarar gören halkı korumak için Çin Hükümeti kontrolleri yeniden sıkılaştırınca Amiral Elliot'un halefi Henry Pottinger, Makao'ya girer. Kuzeye doğru yola devam ederrek Amoy, Ting-hai ve Ning-po'yu zapt eder. 1842 senesinde Hindistan'dan aldığı takviye ile Vu-sung, Shang-hai ve Chinkiang'ı alır. Nanking, Ağustosta alınır ve Çin Hükümeti ile Nanking anlaşması yapılır. Bu anlaşma ile Hong-Kong İngiltere'ye verilmekte, beş liman serbest ticarete açılmakta, ticaret hakkı kesin bir yetki haline gelmekte ve 21 milyon dolarlık tazminat ödetilmektedir.. İngiltere ile yapılan Nanking anlaşmasını 1844 yılında Amerika Birleşik Devletleri ile yapılan Wanghai ve Fransa ile yapılan Vuampao anlaşması izler.

Fakat bu anlaşmalar ve barış, İngilizler ve Batılılar için umulan yararı sağlamamıştır.. Her şeyden önce afyon ithalatı düşmeye başlamış, Çin'de halk arasında gittikçe yoğunlaşan bir yabancı düşmanlığı gelişmiştir. Kuantong (Kanton), bu yabancı düşmanlığının merkezidir. 1847'de İngilizler kente saldırır. Buna rağmen İngilizler halkın direnişi sonucu kente giremez. Kanton (Kuantong) direnişinden sonra yayılan yabancı düşmanlığı yanında Çin halkı artık kendi hükümetlerine de tepkilidir. 1856 Ekim'inde Kanton polisi, bir Çinliye ait olup tüm mürettebatı Çinli olan Arrow adlı gemiyi kaçakçılık nedeniyle tutuklar. Bu olay üzerine İngiliz Konsolosu Harry Parkes, Kanton'a bir nehir filosu yollar. Misillemeye bir misyonerleri Kanton halkının önünde idam edilen Fransızlar da katılır. Ardından İngiltere Hükümeti Lord Elgin'i olağanüstü yetkilerle ve güçlü bir birlikle gönderir. Böylece II. Afyon Savaşı başlar. 1857'de İngiliz ve Fransızlardan oluşan bir kuvvet Kanton'u alır. 1858 Mart'ında Ta-ku kalesini alarak Tianjin'e doğru ilerlerler. 1860'da bir müttefik gücü Pekin'i işgal eder ve İmparator Hsien-feng'i kentten kovarak Cehol'a sürerler. Veliht Prens Kung ile görüşülmesi esnasında bir İngiliz birliğinin Yazlık Saray'ı tahrip etmesi önlenemez. Prens Kung, Rus elçisinin tavsiyeleri doğrultusunda 1858 anlaşmalarını tekrar geçerli kılmanın yanında ek imtiyazlar da verir. Rus'ların Çin üzerine ilgileri 1851'de Kulca'ya girmeleri ve Çu-gucak'ın ticarete açılması anlaşması ile başlamış, 1857'de Sibirya valisi Murayev, Amur ırmağı sol, aşağı ve kuzey kısımlarını Rusya adına ilhak etmiştir. Fransız ve İngilizler hare-

kete geçince Rus elçisi ve danışman İgnatiev, Amur bölgesinin ilhakını Aygun anlaşması ile onaylatmanın dışında Ussuri'den denize kadar olan bütün toprakların Rusya'ya bağlanmasını sağlar. Böylece Afyon Savaşları bitmiş olur. Artık barış gelmiştir ancak bu barış, afyon nedeniyle hayatını kaybeden 100 ila 200 milyon arası Çinliye rağmen yapılan bir barıştır.”⁷

İlginç bir detay olarak Rus elçisi İgnatiev uzun yıllar İstanbul'da ikamet etmiş, Rusya Çarlığının büyükelçiliği görevini yürütmüştür. İstinye'de ikamet ettiği dönemde Mahmut Nedim Paşa'nın da pek muhterem bir dostudur.. Bu bağlantı şöyle yorumlanırsa sanıyoruz yanlış olmaz: Batılı devletlerin emperyalist politikaları aradaki bunca mesafeye rağmen aynıdır. Doğu devletleri idarecilerinin stratejik denge adını verdikleri salt siyasi hamlelerin, sorunları belli bedeller karşılığı ötelemekten başka bir işe yaramadığı açıktır.

“1900 yılı Haziran'ı ortalarında Avrupa'nın belli başlı başkentleri telgraf tellerinden akan korkunç bir haberle sarsılıyordu. Pekin'de bulunan elçilikler, Çinli fanatikler tarafından yok edilmiş ve bütün diplomatlar aileleriyle birlikte öldürülmüşlerdi. Bütün Hükümetler şaşkındı. Batılı Halk, şan, şeref ve zenginliği için sokaklarında ya da sömürgelerinde böcekler gibi ölüp durdukları koca imparatorluklarının, böyle bir saygısızlık karşısında gereken dersi hemen vermesi gerektiğini düşünüyordu. Yoksa yüzyıllardır süren kendi korku ve köleliklerinin de boşuna olduğu sonucu çıkabilirdi. Bütün krallar ve hükümetler hemen askerlerine çizmelelerini giyme emri verdiler. Aslında telgraf haberleri biraz acele gelmişti. Büyükel-

⁷ Ali Nahit Babaoğlu, a.g.e., s. 34-40.

çiler ve aileleri henüz sağdılar ama durum gerçekten kötüydü. Çünkü tamamı 500 kişi olan elçilik efradı ve koruma askerleri Pekin'in elçilikler mahallesinde 30.000 kişilik Boxer tarafından kuşatılmıştı. Bu olay üzerine Batı'nın büyük devletleri, İngiltere, Fransa, İtalya, Amerika, Almanya ve Avusturya-Macaristan kuvvetlerini sevk etmeye başlarlar.

Afyon Savaşlarında yenilmiş Çin halkı Batılıların misyonerlik çalışmaları karşısında öfkeliydi. Batı karşıtlığı, ülkenin dört bir yanına dağılmış bir ülkü haline gelir. Zaman zaman öfkeli halk en yakınındaki misyonerleri, rahipleri, rahibeleri ve kendi içlerinden Hristiyanlığı kabul etmiş olanları vahşice parça parça edivermektedir. Yabancı düşmanlığı ve zayıflamış Çin merkezi hükümeti nedeniyle ülkenin her tarafı isyanlarla çalkalanmaktadır. 1860'larda barbarların üstün teknolojisine barbarları yenebilmek için sahip olmak amacıyla güçlenme akımı oluşur. Önce silah endüstrisi olan sanayileşme çabasının engellenmesi de gecikmez. Bütün bu kargaşalar sırasında I-ho ç'uan adlı bir örgütlenme hızla gelişti. Bu örgüt aslında tahtı elinde bulunduran Mançu asıllı Çing hanedanının yüzlerce yıllık can düşmanı bir gizli örgüttür. XVI. yüzyılda Çinglerin tahttan indirdiği Ming hanedanının kurduğu bir mukavemet örgütü olarak kurulmuşlardı. Örgüt birliğe katılmak isteyen kişileri, çoğu halk önünde yapılan çok sert ve zor testler sonucunda kabul ediyordu. Tarikatın adı uyum için sıkılmış yumruk demektir ve yumruk dövüşü de kullanılan ritüeller arasındaydı. Batılılar bu yüzden onlara Boksör (Boxer) adını taktı. Boxer'ler kalabalık gruplar halinde saldırırken 'Şa Şa' diye bağırıyorlardı. "Şa", Çince "öldür" emektir. Bu dönemde Japonlara yenilen ordunun silahları ve bazı birlikleri de yumrukçulara geçer. Çin hanedanı içerisinde ise ani bir darbeye Prens Tuan iktidarı ele geçirir. Tuan, toplumun tamamını arkasına almak ve ülkeyi yabancılardan temizlemek amacıyla Boxer'leri de yanına almaya karar verir. Köken olarak Çing 'Mançu' hanedanına karşı olan örgütün tüm liderlerini tutuklatmayı başarır ve hepsini bir gecede idam ettirir. Boxer bayraklarının üzerindeki yazılar çabucak "Çing'i koru, yabancıyı öldür" olarak değiştirilir. Ayrıca kırmızı olan renkleri, Çing sülalesi rengi olan sarı ile değiştirilir. Batılılara yönelik münferit saldırılar ise giderek şiddetlenir.

13 Haziranda ise Çin ordu birlikleri Pekin'in Ha-Ta kapısından Boxer'leri içeri alırlar. Boxer'ler, elçilik mahallesinin doğusundaki Tatar kentini işgal eder. Kentin içindeki katliam bütün gün ve gece sürerken parçalanınların çığlıkları, yanan evlerin alevleri elçiliklerden çaresizce seyredilir. 20 Haziranda Alman elçiliğinin hemen dibinde beliren resmi üniformalı bir Çin askeri, tüfeğiyle Alman İmparatorluğu büyükelçisi Klemens von Kettler'in kafasını uçarur. Böylece 55 gün sürecek olan elçilik kuşatması başlamış olur. Sayıları 1.000 civarı olan elçilik aileleri ve yanlarına sığınan 2.700 Hristiyan Çinli kendilerini savunurlar. Bu sırada, Avrupa'ya ulaşan haberler fecidir. Bu haberlere en şiddetli tepkiyi Kaiser II. Wilhelm gösterir. Avrupa'nın o çağda en elit birliği olan Alman Deniz Piyadelerini Fürst Bismark zırhlısı eşliğinde yola çıkarır. Deniz piyadelerini Bremerhaven'da yola çıkarırken

Wilhelm tam da kendisine yakışır bir nutuk verir; 1.500 yıl önce Hunlar Attila'nın komutasında, nasıl hala bizim masal ve söylencelerimize konu olan bir ün kazandırlarsa, Çin'de Alman sözcüğü öyle bir anlam kazansın ki, binlerce yıl sonra bile bir Çinli Alman'a yan bakmaya cesaret edemesin. Hun söylevi olarak ün kazanan bu nutuk, bir işe yaramamış ve Almanlara I. Dünya savaşında, karşı propaganda olarak yansımıştır. Çünkü Alman deniz piyadeleri yoldayken halihazırda Ta-ku limanında demirli olan müttefik donanmaları Pekin'de süren çatışmalara müdahale eder. İngiliz Generali Alfred Gaselee komutasında yola çıkan bu 26000 kişilik ordu, karma ve berbat bir durumdadır. Ancak içlerinde bulunan disiplinli Japon ve Rus birlikleri sayesinde Çin Ordusunu ve Boxer'leri Pai-Çang'da bozguna uğratmayı başarır. 14 Ağustos'ta ise Pekin'i topa tutarlar, Çinliler darmadağın olur, Çin Sarayı ve hükümeti Pekin'den kaçır. Saat 14:30'da İngiliz bölükleri elçilik mahallesinin tenis kortuna girmiştir. General Gaselee, beyaz atının üzerinde gördüğü iki hanımın önünde iner ve bayanları ellerinden öper. Kurtarıcı ordu ise saniye sektirmeden Pekin'in boş sokaklarına yağma için saldırır. Tarihte örneği pek az olan acımasız bir yağma başlamış olur. Yasak kent, yazlık saray, tapınaklar ve konaklar talan edilir. Zavallı sivil halkın ev kapılarına; Sevgili iyi insanlar, bize merhamet edin, yazmış olmaları sonucu değiştirmez. Bütün evlere girilir, kadınlara tecavüz edilir, çocuklar dahil silahsız siviller katledilir. Henüz girilmemiş mahallelerde evlerin aile reisleri, batılı askerler sokaklarına girer girmez bütün ailelerini öldürüp, intihar etmektedir. Batılılar, yağma eşyalarını ancak katır kervanlarıyla taşıyabilir. İngiltere Büyükelçisinin eşi Lady Mc Donald, beraberindeki diğer hanımlarla bizzat yağmaya katılmıştır. Bugün Batı'nın müzayede salonlarında görülen değerli Çin antikalarının çoğunluğu işte bu yağmada ele geçirilenlerdir.

Resmi raporlarda Boxerler 200 misyoner ve 32000 Hristiyan Çinliyi öldürmüştür. Elçilik mahallesindeki ölü sayısı, çocuklar hariç 66 kişidir. Batıların misillemesinde ise iyimser bir tahmin ile 500000 Çinli öldürülmüş ve ayrıca Çin 333 milyon dolar tazminata mahkum edilmiştir. Bütün yüksek memurların boynu vurulur. Barış anlaşmasına konan özel maddeyle de Alman büyükelçisinin öldürülmesinden ötürü Prens Çun, Almanya'ya gelerek Kaiser Wilhelm'in önünde resmen diz çökerek özür diler. Çun, daha sonra son Çin imparatoru olsa da 1911 senesinde Çin Cumhuriyeti ilan edilir."⁸

Sonuç

Klasik dönem Çin, patriyarşinin hakim olduğu yerleşik Asya toplumlarına has toplumsal yapı nitelikleri taşımaktadır. Erken çağlarda tarım devrimi olarak tanımladığımız pirinç ekimini takiben ciddi bir nüfus sıçraması gerçekleştirmişler-

⁸ Ali Nahit Babaoğlu, a.g.e., s. 40-47.

dir. Bu insan bolluğu inanç sistemiyle birleşerek aynı zamanda Çin'i sıkıntıya sokan önemli bir sonucun temel nedeni olarak kendini gösterecektir. Bu demir kafes, koskoca bir toplumu pençesinde tutacak, toplumsal ilerlemenin önünü kesecektir. Sonuç olarak insan emeğinden tasarruf etmeye gereksinim duymayan bu toplum birtakım makineler icat etse de bunları ekonomik faaliyetlerde kullanma gereksinimi duymamış ve stabil kalmasının bedelini Batılılar ile karşılaştığında acı bir şekilde ödemiştir. İngiltere liderliğinde Batılıların acımasız tavrı bu eski medeniyetin askeri güce dayalı talan edilmesinin yanında henüz kendi orta sınıfları tarafından da kullanılan zararları tam olarak ortaya konmamış, karşıt kamuoyu oluşmamış, bir uyuşturucu maddenin milyonlarca insana cazip bir sunum olarak zoraki dayatılmasıdır. Bu noktada belli bir toplumun ilerlemesi yahut evrilmesinin salt kendi içkin toplumsal dinamiklerinden kaynaklı gelişim olmadığını, diğer devletlerin müdahaleci etkilerinin o toplumu zorunlu olarak toplumsal değişmeye zorladığını savunabiliriz.

Batılı müttefiklerin başarıyla bastırdığı isyan sonucunda koparttıkları tavizler arasında Hong-Kong gibi kıyı kentlerinin 2000 senesine kadar anakaradan İngiltere tarafından Macau'nun Portekizliler (ilk yerleşimleri 1557) tarafından resmen kopartılması dışında acımasız ticari anlaşmalar, gümrük imtiyazları olmuştur. Günümüzün finans devi HSBC Bank yine o devirde 1865 senesinde kurulmuş olup açılışı Hong-Kong, Shang Hai, Beijing, Canton Bankasıdır.

Ele aldığımız konu dolayısıyla, afyon bağımlılığı sonucunda hayatını kaybeden ama kurbanların tam sayısını asla bilemeyeceğimiz, tahminen on milyonlarca insanı ve o kirli zamanları anmış olduk. Afyon Savaşlarının başladığı 1840 yılından Çin'in bağımsızlaştığı 1949 senesine kadar, bir yüzyıldan fazla bir süre boyunca sömürü düzenine karşı bir uğraş ve toplumsal dram yaşanmıştır. Batılıların Afyon Savaşları ve Boksör ayaklanması sırasında uyguladıkları ölçsüz şiddet ve devamı olan talan düzenini zaman ve mekan ile ilişkilendirmek anlamsız olacaktır. Günümüzde de süren, moda tabirle G-8'lerin kendi dışındaki devletlere yaklaşımlarındaki paralellik konusu ayrıca değerlendirilmeye muhtaçtır. İnsanlık tarihinde Batı emperyalizmi bu uygulaması ile kendi karanlık ve kirli tarihinin en berbat sayfasını sahnelemiş olmaktadır.